

שפתותיך – רחישת פיך חביבה עלי כחוט השני של זהורית. רבי אבהו אמר עלה: ונשלמה פרים שפתינו – מה נשלם פרים ותחת שעיר המשתלח? – שפתינו. ומדברך נאווה – מדברך יאי, מדברותיך יאיא' (שיר השירים רבה ד).

*

ועתה נשוב אל שני השעירים; כי יצר הרע דעבודה זרה ויצר הרע דעבירה, כל אחד נקרא 'שעיר', כי 'שעירים ירקדו' זובח לשעירים' – כי המזיקים הם שעירים והם היצר הרע, ובאמת יצרא דעבירה שוה ליצרא דעכו"ם, העובר זה בא לידי זה, וכל הלהוט בזנות ועבירות – עצמותו כפירה, אמר בלבו בל ראה ה' וכי הסתיר פניו מזה העולם ועולם כמנהגו נוהג. ובלבו דברי תורה כלא נחשב. כללו של דבר: יצר הרע דעבירה הוא יצר הרע דעכו"ם כי סופו לבוא לידי כך, והיום כך ולמחר כך, ורבים חללים הפילה. וכאשר שני שעירים הללו רומזים על שני יצר-הרע, אחד דע"ז והשני דעבירה, לכך היו שוים בכל דבר, במראה ובקומה, כי אין הבדל ביניהם וכמו שאמרנו.

ולכך שעיר המשתלח רומז על עבודה זרה וזהו אין בו צורך כלל, ויש לשלחו רחוק רחוק למדבר, מקום אשר הרגיעה לילית אל ארץ גזרה, ולדחותו ולפרקו אברים אברים, רפאים בל יקומו. והיות כל עניני עכו"ם תלוי בשפת ולשון מדברת גדולות וחלקות הלשון ודברי פתוי וערמה, כאשר האריך בזה שלמה במשלי... ולכך היה לשון של זהורית קשורה בין קרניו, וכשנפל לצוק תחתיות היתה מלבינה, להורות כי החיים והמות ביד הלשון... אבל יצר הרע דעבירה הוא אינו לשלחו לצוק ואין לדחותו בשתי ידיים, אבל צריך כל כחות שלו שהוא התאוה למשגל וזוג ואכילה ושתייה וכדו' מהתאוות זמניות, הכל שיהיה לשם שמים, לקיום המין לקיום העולם ולקיום הגוף שהוא עולם הקטן, ולחזק כחותיו ומזג גופו להיות בריא. אולם לעמוד בהיכל המלך הוא אלקי עולם, וזהו שעיר הנשחט – כי צריך להחליש כחות שלו לבל יהיה גובר בכחותיו רק להחליש כחותיו ותאוות שלו, ומה שנשאר מהכחות יהיו לחפצי שמים... (מתוך יערות דבש ח"א ו).

דף מב

'אלא בשעיר המשתלח פליגי'. וטעם המצריך משקל עשרה זוזים – כדי שתיראה הלבנת הלשון מרחוק, משום פרסום הנס (תוס' רא"ש ותוס' ישנים).

'רביא בר קיסי מכפר בשעיר המשתלח'. קיימא לן (בשבועות יג) שהשעיר אינו מכפר ללא תשובה – וכן במיתת צדיקים. אלא שבאלו הש"י פותח הפתח לתשובה ומאיר אורו באתערותא דלעילא מקודם (עפ"י צדקת הצדיק צב).

ע' תו"י שאין זה סימן גמור שהרי גם פרה אדומה מכפרת, ואף אליה השוו מיתת צדיקים. ויתכן שהסימן הוא בשל צליל המבטא: 'בר' קיסי' קרוב ל'כשעיר'.

‘שחיטת פרה ופרו – רב ושמואל; חד אמר פרה פסולה פרו כשרה... הא כתיב ‘אהרן’ ו‘חוקה’? – שחיטה לאו עבודה היא. וכתב רש”י, הלכך ‘חוקה’ אינה מתייחסת על השחיטה. ויש לדייק מדבריו שרק בדיעבד אין שחיטת זר פוסלת מפני שאין כתוב בה ‘חוקה’, אבל לכתחילה צריך כהן שהרי נאמר אהרן בפרשה. וכן כתב הרמב”ם (פסולי המוקדשין א.ב. עפ”י גבורת ארי; אבני נזר או”ח תנו, ד; דובב מישרים ח”א עג).

וכן נראה מדברי התוס’ (בחולין כט: ולעיל לב: לתירוץ אחד) שכתבו שגם לדברי רב המכשיר שחיטה בור – מדרבנן פסולה. ומסתבר שאילו מהתורה אין צורך כלל לשחיטה בכהן גדול, לא היה לפסול מדרבנן. ואולם מהתוס’ במנחות (ה. ד”ה שחיטה; יט. ד”ה גלי) משמע לכאורה שנקטו שלדעת המכשיר שחיטה בור אין צריך כהן מדאורייתא כלל, שלכך כתבו לשמוע שלרבי שמעון שחיטה בור פסולה, ממה שאמרו שם (יט.) ‘מדגלי רחמנא גבי פרו של אהרן’ ושחט את פרה החטאת אשר לו’ מכלל דבעלמא לא בעינן בעלים’ – ואילו נקטנו שלדעת הכל צריך לכתחילה באהרן, הלא אין משם כל הוכחה לפסול שחיטת פרו בור. וכן הוכיח בשו”ת אגרות משה אה”ע ח”א קנו. עע”ש באריכות. אך גם לשיטת התוס’, מדרבנן ודאי צריך הכהן לשחוט לכתחילה, שהרי אמרו (לעיל לב) שאף בשחיטת שאר קרבנות היום צריך הכהן לשחוט. ואולם מדברי התור”ד כאן יש לדייק שסובר שאפילו מדרבנן אין צריך לשחיטה כהן. וע’ גם בחו”א אה”ע קלד לדף לג.ב.

‘פרו נמי הא כתיב ‘אהרן’ ו‘חוקה’? – שחיטה לאו עבודה היא. אי הכי פרה נמי? – שאני פרה דקדשי בדק הבית היא... מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא ובעיא כהונה’ הלכך מסתבר שיש להעמיד ‘אלעזר’ ו‘חוקה’ האמור בפרה על שחיטה כמו על שאר דברים, שהרי אין חילוק מהותי בין שחיטה לשאר העבודות, מה שאין כן בפרו של אהרן, אין סברה להעמיד על השחיטה אלא על העבודות שבו (עפ”י תוס’ מנחות ה. ד”ה שחיטה; תוס’ ישנים).

בענין שחיטת פרו בור פסולה, האם הוא משום ‘זרות’, שחידש הכתוב שדינו כעבודה, או משום שהקפידה תורה שתהא השחיטה בבעלים דהיינו כהן הגדול, ואף על פי שאינה ‘עבודה’ – נחלקו הדעות. ויש בדבר כמה נפקותות אפשריות; חיוב מיתה ומלקות משום לאו ד‘זרות’; האם צריך בגדי כהונה; שאר פסולי-עבודה ששחטו – ע’ במובא בשו”ת לסיכום. [ולכאורה יש צד לומר שכל איש הפסול לעבודה זו, גם בגלל שאינו בעלים – בכלל ‘זר’ הוא. וכעין שמשמע מדיק לשון הרמב”ם שבנות אהרן בכלל ‘זר’]. ע”ע במובא לעיל כד בסיכומים.

‘מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא ובעיא כהונה’. יש שכתבו שמכך שהשוו דין כהונה בשחיטת פרה עם מראות נגעים, משמע ששאר הדינים כגון בגדי כהונה, ריחויץ ידים ורגלים וכו’ – אינם נצרכים לשחיטת פרה [ורק לשאר עבודותיה שנינו (בפ”ד דפרה) שפסולה ללא רחיצה או בגדי כהונה], כשם שאינם נצרכים לראות את הנגע (עפ”י חו”א פרה ה.ג). וכבר נחלקו השיטות בדבר ויש סוברים כיון שנתרבתה שחיטת הפרה לכהונה הריהי כשאר עבודות וצריכה בגדי כהונה וכד’ (ע’ תוס’ ישנים יומא מב, וגבורות ארי שם. ע’ כלי חמדה חקת; קהלות יעקב א.ד; חונן דעה יומא עמ’ רעג).

ויש מהאחרונים שנסתפקו לומר שמא אף למראות נגעים צריך הכהן להיות לבוש בגדי כהונה (תפארת ישראל ב’חומר בקדש’. וע’ גם בספר אבן האזל, בסופו).

אך זהו דבר מחודש להצריך בג”כ לכהן הרואה נגעים בכל מקום. והרי גם בעל מום כשר לראות הנגעים [כדמוכח מדמיעטו בגמרא סנהדרין מ’לכל מראה עיני כהן’ פרט לסומא], ולא מצינו להצריך בגדי כהונה בדבר שכשר בו בע”מ אם לא מגזה”כ (ע’ ברמב”ן ויקרא ו, ד ובראשונים לעיל כג). ונראה שהמצריכים בג”כ בשחיטת פרה הוא משום שגילה הכתוב ‘וכבס בגדיו כהן’

– בכיהונו (כדלהלן), וסוברים שה'ה לשחיטה שצריך בה כהן הגם שאינה עבודה אבל אין ללמוד מזה לכל דבר, וכמו שאר דברים שצריך בהם 'כהן' כנשיאת כפים ופדיון הבן וא"צ בגדי כהונה.

(ע"ב) 'מה הזאת מימיה... ואין כשרין אלא ביום' שנאמר וחטאו ביום השביעי, ואין כתוב 'וחטאו בשלישי ובשביעי' (ריטב"א).

ע"ע בענין משמעות 'יום / ימים' בכתוב, האם הלילות בכלל: חדושי אגדות מהרש"א ברכות מ. חדושי הגרו"ר בנגיס ח"ב מה, ב.

'איכא דאמרי לדורות בכהן גדול ואיכא דאמרי לדורות בכהן הדיוט...' לשון זר (= משונה, חריג) הוא ואינו כשאר 'איכא דאמרי' שבש"ס, כי הכוונה כאן למחלוקת תנאים ששנינו בדין זה (במשנת פרה ד, א ובתוספתא, ובספרי חוקת קכג), וקיצרו הלשון (עפ"י ריטב"א ועוד; חו"א פרה ח, ד). זו לשון הריטב"א להלן עת. 'והרבה יש בתלמוד לשונות זרים שאינם כדרך סדר התלמוד'.

'איכא דאמרי לדורות בכהן גדול... גמר חקה חקה מיום הכפורים' – זה גופיה הטעם דכתוב קרא על שחטי חוץ ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירם... – הוא הנפרדים משכליים הנבדלים, שהשחיטה חוץ למקדש הוי כהקרה לזולת השי"ת. והנה שעיר המשתלח שהוא בחוץ והפרה-אדומה נקרבת בחוץ, צריך שיהא בכהן גדול, שזה ענין עלול לחשוב מחשבה זרה חלילה, איזה עבודה לכח נפרד... לכן מצותה בכהן גדול שהוא איש שרוח הקדש שורה עליו, הוא לא יבוא לחשוב זרה. ויעוין רמב"ן קרוב לזה. כן מה שכתב בפרשת אחרי על עזאזל, ע"ש.

והנה מצאנו חקה בסתרי הטבע שארס המחלה בהתרכבה בדמי החולה או יהיה זה מזור, כאשר נתפשט כעת הרפואה בנשוכי כלב שוטה ובחולי אסכרה, ועוד מחלות שונות – אשר זה שיטת רבי מתניא בן חרש בסוף יומא. כן בסתרי התורה; כי הפרה-אדומה והשעיר המשתלח, כאשר יעשו זה משתלח מבפנים וזו נוכח פתח אוהל מועד, זה מכפר וזה מטהר. ומי יבוא בסוד ד" (משך חכמה חקת יט, ג).

'רבי שמעון היא דדריש טעמיה דקרא'. על שיטת רבי שמעון בדרישת טעמא דקרא – ע' במובא בבבא-מציעא קטו; סוטה ח.

דף מג

ישחט אתה – שלא ישחוט אחרת עמה'. ביסוד דין זה ובדין שחיטת אחרת בלא כוונה – ע' במובא בחולין לב.

'לפניו – לרב, שלא יסיח דעתו ממנה. לשמואל, שיהא זר שוחט ואלעזר רואה'. הגבורות-ארי (מב). תמה מה ראה רב להוציא פשט הכתוב ממשמעו ללא שום הכרח, והלא פשטות הכתוב מורה שלא אלעזר הוא השוחט. אכן הרשב"ם פירש פשוטו של מקרא 'לפניו' – של אהרן. הרי מתיישב פשט המקרא עם שיטת רב שאלעזר הוא השוחט.